

Sygn. akt II PSKP 95/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Katarzyna Gonera

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia "T. L. " z siedzibą w P. działające na rzecz
A. L., A. L.

przeciwko Przedsiębiorstwu [...] "S." sp. z o.o. z siedzibą w S.

o ryczałt za noclegi,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 11 maja 2022 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w P.

z dnia 22 stycznia 2020 r., sygn. akt VIII Pa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w P. wyrokiem z dnia 5 sierpnia 2019 r. w sprawie wytoczonej
przez Stowarzyszenie „T. L.” z siedzibą w P. działające na rzecz A. L. oraz przez A.
L., który w dniu 29 września 2016 r. wstąpił do sprawy w charakterze strony,

zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa [...] „S.” Spółki z o.o. z siedzibą w S. (dalej jako Spółka) na rzecz powoda A. L. kwotę 21.089,41 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 17 lutego 2014 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem należności za ryczałty za noclegi w podróżach służbowych poza granicami kraju w okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 29 lutego 2012 r. (pkt 1), umorzył postępowanie co do kwoty 1.910,59 zł (pkt 2), w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 3) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 4 i 5).

Sąd Rejonowy ustalił, że powód A. L. był zatrudniony w pozwanej Spółce od dnia 4 listopada 2009 r. do dnia 29 lutego 2012 r. na stanowisku kierowcy. W okresie zatrudnienia powoda u pozwanej obowiązywał regulamin pracy zawierający szczegółowe regulacje dotyczące pracy kierowców, a także regulamin wynagradzania, zmieniony aneksem nr 2/2009 r., obowiązującym od dnia 1 lutego 2009 r. Przedmiotowy aneks stanowił, że dieta w formie ryczałtu zawiera dietę z tytułu podróży służbowej i ryczałt za nocleg, który jest zależny od liczby przejechanych kilometrów z ładunkiem poza granicami Polski, zgodnie z przedstawioną tabelą. W przypadku przejazdów na pusto i innych postojów niezawinionych przez kierowcę, pracodawca na ustny wniosek spedytora mógł odstąpić od naliczania ryczałtu, przy czym nie może on przekroczyć 50 euro na dzień. Dodatkowo w trakcie postoju w soboty i niedziele poza granicami kraju ryczałt jest zwiększony o 20 euro za dany dzień weekendu. W dniu 1 września 2009 r. wprowadzono kolejny regulamin wynagradzania, który przewidywał, że w przypadku podróży służbowej pracowników zatrudnionych na stanowisku kierowców diety naliczane są w formie ryczałtu za przejechane kilometry ładowane poza terytorium kraju. Naliczany ryczałt zawiera dietę z tytułu podróży służbowej oraz nocleg. Powód podpisał aneks do regulaminu w dniu 4 listopada 2009 r. W okresie zatrudnienia nie miał zastrzeżeń do otrzymywanego wynagrodzenia za pracę.

Sąd Rejonowy oceniając zasadność powództwa w pierwszej kolejności odniósł się do kwestii legitymacji procesowej czynnej po stronie powodowej organizacji Stowarzyszenie „T. L.” przyjmując, że statut Stowarzyszenia w § 4 i 5 zawierał cele zgodnie z ideą wyrażoną w art. 8 i art. 462 k.p.c. i nie określał zadań,

które polegałyby na prowadzeniu działalności gospodarczej. Ponadto Sąd Okręgowy w P. Wydział X Gospodarczy postanowieniem z dnia 18 października 2018 r., wydanym w sprawie X Gz [...], zakończył postępowanie przymuszające Stowarzyszenie w ten sposób, że uchylił postanowienie Sądu pierwszej instancji i umorzył postępowanie. W ocenie Sądu Rejonowego także wyrok skazujący prezesa Stowarzyszenia w latach 2010-2016 - E. W. za popełnienie czynu karalnego z art. 60 § 1 k.k.s. w postaci „nieprowadzenia ksiąg Stowarzyszenia L., który faktycznie prowadził działalność gospodarczą”, wobec zakresu kognicji obu Sądów nie przesądza braku legitymacji czynnej Stowarzyszenia po stronie powodowej.

W dalszej kolejności Sąd Rejonowy podniósł, że skoro roszczenia powoda obejmują okres po dniu 15 lutego 2011 r., to ich podstawę prawną stanowił art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1412 ze zm.), którego wyeliminowanie z porządku prawnego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A 2016/93), nie oznacza jednak, że powstała luka w przepisach regulujących zasady rozliczania podróży służbowych przez kierowców w transporcie międzynarodowym. Wciąż znajdują bowiem zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. oraz § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.). Z powołaniem się na uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164), Sąd Rejonowy przyjął, że zapewnienie pracownikowi kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie pozbawia go roszczenia o zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. albo na korzystniejszych warunkach i w wysokości określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym lub innych przepisach prawa pracy. Sąd Rejonowy stwierdził, że u pozwanej obowiązywał od

dnia 1 stycznia 2000 r. regulamin wynagradzania zmieniony aneksem nr 2/2009, który to aneks przewidywał, że w przypadku podróży służbowej pracowników zatrudnionych na stanowisku kierowców diety naliczane są w formie ryczałtu za przejechane kilometry ładowane poza terytorium kraju. Niemniej jednak aneks ten powód podpisał dopiero w dniu 4 listopada 2009 r., a wcześniej stosowany był w sposób dorozumiany. Wobec powyższego Sąd Rejonowy uwzględnił tytułem ryczałtu za noclegi w okresie objętym powództwem kwoty wynikające z opinii biegłego, który wyliczył niedopłatę z tego tytułu na kwotę 21.368,78 zł.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 22 stycznia 2020 r. zmienił zaskarżony przez powodów i pozwaną wyrok w zakresie punktów 1. i 3. w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powoda A. L. odsetki ustawowe (za okres do dnia 31 grudnia 2015 r.) oraz ustawowe odsetki za opóźnienie (za okres od dnia 1 stycznia 2016 r.) od kwot i dat wskazanych w punkcie I tego wyroku, apelację pozwanej oddalił (pkt II) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt III).

Sąd Okręgowy w pierwszej kolejności odniósł się do zarzutów pozwanej dotyczących braku legitymacji procesowej czynnej po stronie powodowej organizacji tj. Stowarzyszenia „T. L.” oraz przystąpienia pracownika A. L. do sprawy w charakterze powoda. W tej kwestii stwierdził, że Sąd orzekający nie może prowadzić postępowania dowodowego co do charakteru i zadań faktycznie realizowanych przez organizację pozarządową i czynić ustaleń w tym zakresie sprzecznych z wpisem do KRS, ponieważ prawidłowość wpisu może być kwestionowana wyłącznie w postępowaniu rejestrowym. Statut Stowarzyszenia „T. L.” pozwolił natomiast na stwierdzenie, że Stowarzyszenie spełniło wszystkie przesłanki z art. 8 i art. 61 § k.p.c., aby wytoczyć powództwo na rzecz pracownika pozwanej. Oznacza to, że także A. L. skutecznie przystąpił do sprawy w charakterze powoda i zgoda pozwanej nie była konieczna.

W dalszej części rozważań Sąd Okręgowy stwierdził, że, zebrany materiał dowodowy potwierdził w sposób niebudzący wątpliwości, że pozwana nie wypłacała powodowi przysługujących mu ryczałtów za noclegi. Sąd Rejonowy słusznie zatem przyjął, że brak było podstaw do uznania, że wypłacana powodowi w spornym okresie dieta z tytułu podróży służbowych obejmowała również ryczałt za noclegi. To do pozwanej jako pracodawcy należało prawidłowe określenie w aktach

wewnętrznych wszystkich należnych składników wynagrodzenia w sposób jednoznaczny, precyzyjny, o ile wypłacane powodowi świadczenie miało obejmować nie tylko dietę, ale i ryczałt za noclegi. W przypadku braku wyraźnej regulacji zastosowanie mają przepisy powszechnie obowiązujące. Zdaniem Sądu Okręgowego powód otrzymywał z tytułu podróży służbowych wyłącznie diety, nie był mu wypłacany ryczałt za noclegi. Nie ma żadnych regulacji wskazujących, że dieta wypłacana powodowi obejmowała również inne należności z tytułu podróży służbowych, w szczególności sporny ryczałt. Obowiązujący u pozwanej regulamin wynagradzania z dnia 1 września 2009 r. nie posiadał odrębnego aneksu ustalającego wysokość świadczeń, o których mowa w § 13 ust. 3 regulaminu wynagradzania. Z kolei przedłożony przez pozwaną aneks nie mógł stanowić integralnej części regulaminu wynagradzania z dnia 1 września 2009 r., bowiem obowiązywał już wcześniej. W konkluzji Sąd Okręgowy stwierdził, że prawidłowo Sąd pierwszej instancji ustalił, iż dochodzone pozwem należności nie były powodowi wypłacane, ale nie podzielił argumentacji w zakresie terminów zasądzenia odsetek, ponieważ obowiązujące przepisy wprowadzały w sposób niebudzący wątpliwości termin wymagalności dochodzonych przez powoda należności. W takiej sytuacji nie mógł znaleźć zastosowania art. 455 k.c., wprowadzający zasadę, że świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika, jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania. W niniejszej sprawie termin świadczenia był bowiem wyraźnie oznaczony i wynikał wprost z obowiązujących przepisów.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pozwana, zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w całości, zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego: 1) art. 300 k.p. w związku z art. 353¹ k.c., przez brak ustalenia i pominięcie przez Sąd drugiej instancji, że A. L. z chwilą zawarcia umowy o pracę w dniu 4 listopada 2009 r. własnoręcznym podpisem złożonym pod dokumentem regulującym zasady wypłacania należności za odbyte podróże służbowe zaakceptował finansowe warunki pracy przedstawione przez skarżącą i obowiązujące u niej; 2) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi

zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.), który w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP; 3) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., który w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP; 4) art. 77⁵ § 1, 3, 4 i 5 k.p. w związku z art. 77² k.p. oraz w związku z regulaminem pracy z dnia 1 stycznia 2009 r. wraz z aneksami, w tym z aneksem numer 2/2009, oraz w związku z art. 2, art. 20, 22 i art. 31 Konstytucji RP, przez ich błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie. Skarżąca zarzuciła również naruszenia przepisów postępowania, to jest: 1) art. 462 k.p.c. w związku z art. 8 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 k.p.c., które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, przez ich błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji błędne uznanie, iż nie następuje brak legitymacji czynnej po stronie powodowej organizacji, co powinno skutkować odmową przeprowadzenia postępowania dowodowego odnośnie do merytorycznej zasadności powództwa, albowiem zarówno na dzień wniesienia powództwa, jak i dzień wydania wyroku Stowarzyszenie „T. L.” prowadziło działalność gospodarczą i było przedsiębiorcą, a nie organizacją pozarządową; 2) art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 8 k.p.c., przez uznanie, że powodowa organizacja pozarządowa ma legitymację czynną do występowania w niniejszej sprawie w sytuacji, gdy ze stanu faktycznego sprawy wynika, że prowadziła działalność gospodarczą, a Sąd nie ustalił, czy prowadzona działalność gospodarcza powodowej organizacji jest działalnością główną. W uzasadnieniu zarzutów prawa procesowego skarżąca zarzuciła, że nadal toczy się postępowanie pod sygn. KRS Ns VIII [...] przed Sądem Okręgowym w P. wobec Stowarzyszenia „T. L.” i prowadzenia działalności gospodarczej przez to Stowarzyszenie.

Skarżąca w oparciu o powyższe zarzuty wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za wszystkie instancje, w tym o kosztach

postępowania kasacyjnego, ewentualnie o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w całości przez oddalenie apelacji w całości oraz rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za wszystkie instancje, w tym o kosztach postępowania kasacyjnego.

Powodowie w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniesli o oddalenie skargi i zasądzenie od skarżącej kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zawierała usprawiedliwioną podstawę kasacyjnego zaskarżenia (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), ponieważ w sprawie uzasadniony okazał się najdalej idący zarzut naruszenia art. 8 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 k.p.c. oraz art. 462 k.p.c. Stanowił on podstawowy zarzut skargi kasacyjnej w związku z przyjęciem przez Sąd Rejonowy oraz Sąd Okręgowy, że powodowa organizacja pozarządowa Stowarzyszenie „T. L.” z siedzibą w P. miała legitymację procesową czynną do występowania w sprawie, ponieważ zgodnie ze statutem nie prowadziła działalności gospodarczej. Sąd Okręgowy dokonując tej oceny oparł się wyłącznie na treści statutu Stowarzyszenia. Wskazał bowiem, że według statutu Stowarzyszenie „T. L.” nie prowadzi działalności gospodarczej i uznał to za „wystarczające dla stwierdzenia istnienia jego zdolności sądowej i formalnej legitymacji procesowej do wytoczenia powództwa”, a ponadto uznał, że sąd nie może prowadzić postępowania dowodowego co do charakteru zadań prowadzonych przez organizację pozarządową i czynić ustaleń sprzecznych z wpisem do Krajowego Rejestru Sądowego. Nastąpiło to w sytuacji, gdy brak jest takich ograniczeń dowodowych co do dowodzenia legitymacji procesowej (zob. G. Jędrejek, Legitymacja procesowa w postępowaniu cywilnym, WKP 2019, s. 209-210).

Problematyka związana z legitymacją procesową Stowarzyszenia „T. L.” była już przedmiotem pogłębionych rozważań Sądu Najwyższego, między innymi w wyrokach: z dnia 11 maja 2021 r., I PSKP 16/21 (LEX nr 31171967); z dnia 11 maja 2021 r., I PSKP 29/21 (LEX nr 3208544); z dnia 18 maja 2021 r., I PSKP 30/21

(LEX nr 3269640) i z dnia 18 maja 2021 r., I PSKP 47/21 (OSNP 2022 nr 3, poz. 21).

W orzeczeniach tych przyjęto, że zgodnie art. 8 k.p.c. organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą dla ochrony praw obywateli, w wypadkach przewidzianych w ustawie, wszcząć postępowanie oraz wziąć udział w toczącym się postępowaniu. Jak wynika z przytoczonego przepisu, w postępowaniu cywilnym mogą uczestniczyć tylko te organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia), których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej. W piśmiennictwie (doktrynie) dominuje pogląd, zgodnie z którym określenie to odnosi się jedynie do głównej działalności statutowej, organizacja pozarządowa nie traci możliwości udziału w postępowaniu cywilnym, gdy działalność gospodarcza jest jej działalnością uboczną, a dochody (zyski) z tej działalności są przeznaczane na główną działalność statutową. Podkreśla się przy tym, że niedopuszczalna jest interpretacja, zgodnie z którą organizacje prowadzące jakąkolwiek działalność gospodarczą nie mogą być uważane za organizacje uprawnione do działania według przepisów art. 8 i art. 61 k.p.c. O przyznaniu danej organizacji statusu organizacji uprawnionej do działania w postępowaniu cywilnym powinny decydować jej cele statutowe. Ponadto zwraca się uwagę, że Kodeks postępowania cywilnego nie wyklucza prowadzenia przez daną organizację działalności gospodarczej, byleby działalność ta nie stanowiła jej głównego zadania (K. Gajda-Roszczyńska (w:) Kodeks postępowania cywilnego, tom 1: Komentarz do art. 1-729, (red.) A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016, s. 97; P. Grzegorzczak (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze (red.) T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 151; M. Uliasz, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2008, s. 18). Przyjęcie odmiennego poglądu oznaczałoby, że każda organizacja, w której statucie znajduje się postanowienie dopuszczające możliwość prowadzenia przez nią działalności gospodarczej, nie mogłaby brać udziału w postępowaniu cywilnym, dlatego celowe jest przyjęcie możliwości prowadzenia przez organizacje społeczne (pozarządowe) działalności *non profit* (albo *not for profit*), to jest takiej, w której cały dochód z działalności gospodarczej jest przeznaczany na koszty prowadzonej działalności statutowej oraz realizację

celów statutowych. Stanowisko to ma oparcie w treści art. 8 k.p.c., który dopuszcza do postępowania cywilnego organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej (jako działalności zasadniczej, podstawowej albo przeważającej) oraz w art. 2, art. 10 i art. 34 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 2261). Z powołanych przepisów Prawa o stowarzyszeniach wynika, że generalnie dopuszczalne jest prowadzenie przez stowarzyszenie działalności gospodarczej, jednak nie może to być jego celem statutowym (działalnością główną), zaś dochód z tej działalności służyć ma wyłącznie realizacji celów statutowych.

Sąd Najwyższy w powyższych judykatach wskazał, że „w obecnym stanie prawnym zakaz prowadzenia działalności gospodarczej jako działalności statutowej można wyprowadzić już z samej definicji organizacji pozarządowej zawartej w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 ze zm.), która wyłącza z zakresu tej kategorii podmioty działające w celu osiągnięcia zysku, a więc prowadzące działalność zarobkową. Ustawodawca w Prawie o stowarzyszeniach posłużył się sformułowaniem „działalność gospodarcza” w rozumieniu definicji działalności gospodarczej zawartej w art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2168 ze zm.), uchylonej z dniem 30 kwietnia 2018 r., oraz w art. 3 aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 162). Jedną z przesłanek działalności gospodarczej jest jej zarobkowy charakter. Przesłanka ta jest spełniona wtedy, gdy prowadzenie działalności gospodarczej nastawione jest na uzyskiwanie dochodu, choć może się zdarzyć, że działalność ta w pewnym okresie przynosi straty. Z kolei działalność określana jako *not for profit* polega na przeznaczaniu całości dochodów (zysków) na koszty prowadzenia działalności oraz na cele statutowe organizacji pozarządowej, jest więc oderwana od celu zarobkowego, charakterystycznego dla działalności gospodarczej, co uzasadnia uznanie jej za działalność niezarobkową. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 19 czerwca 1996 r., III CZP 66/96 (OSNC 1996 nr 10, poz. 133), art. 2 ust. 1 Prawa o stowarzyszeniach

wprowadza szczególne odróżnienie stowarzyszeń od innych osób prawnych typu korporacyjnego, prowadzących działalność gospodarczą, a to w ten sposób, że zastrzega niedopuszczalność przeznaczania dochodu (czystego dochodu albo dochodu netto, czyli zysku) z działalności gospodarczej stowarzyszenia do podziału między członków (tak uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 1990 r., III PZP 59/89, OSNCP 1990 nr 10-11, poz. 126), przyjmując jednocześnie, że ma on służyć realizacji celów statutowych stowarzyszenia. Tak też należy obecnie rozumieć określenie, że stowarzyszenie jest „zrzeszeniem o celach niezarobkowych” (art. 2 ust. 1 Prawa o stowarzyszeniach). Wyraża się to także formułą *not for profit*, która wyklucza cele komercyjne działalności, a nakazuje przeznaczać pozyskane środki na działalność statutową (porównywalne pod tym względem są związki zawodowe, które też prowadzą działalność gospodarczą *not for profit* - art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Dz.U. Nr 55, poz. 234 ze zm., obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 854). Z punktu widzenia art. 8 k.p.c. prowadzenie przez stowarzyszenie działalności gospodarczej (nastawionej na uzyskiwanie dochodu) nie może być statutowym celem głównym, lecz może mieć charakter uboczny, służący realizacji głównych celów statutowych. Działalność ta może być przy tym wykonywana zarówno w formach organizacyjnie wyodrębnionych, jak i bezpośrednio (w formie niewyodrębnionej), w którym to przypadku powinno mieć miejsce wyodrębnienie księgowe, co ułatwia kontrolę (np. organów podatkowych, sądu rejestrowego). Z praktyki wiadomo też, że w aktualnych realiach społeczno-gospodarczych wiele stowarzyszeń prowadzi działalność gospodarczą, co najmniej w formie niewyodrębnionej, aby pozyskiwać środki na działalność statutową”.

W konkluzji Sąd Najwyższy w orzeczeniach tych stwierdzał, że działalność gospodarcza prowadzona przez organizację pozarządową (np. stowarzyszenie) może mieć jedynie charakter wspomagający wobec działalności statutowej. W praktyce oznacza to, że nigdy nie może ona dominować nad celami określonymi w statucie tej organizacji. Warto jednak zauważyć, że cel prowadzenia działalności gospodarczej w przypadku organizacji pozarządowych (w tym stowarzyszeń i fundacji) jest zasadniczo taki sam jak w przypadku przedsiębiorców: chodzi o wygenerowanie zysków (dochodu netto). Skala prowadzenia działalności

gospodarczej przez organizację pozarządową w stosunku do głównej działalności statutowej jest istotna z tego względu, że (zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi) nie może to być działalność dominująca. Inaczej rzecz ujmując, działalność gospodarcza stowarzyszenia nigdy nie może stanowić nadrzędnego celu istnienia danej organizacji ani dominować nad jej celami statutowymi. Zyski wypracowane przez taką organizację jako efekt prowadzenia działalności gospodarczej mogą służyć wyłącznie finansowaniu działalności zdefiniowanej w statucie stowarzyszenia, czyli muszą być przeznaczone na realizację celów statutowych. Beneficjentem zysków z tej działalności nie mogą być w szczególności członkowie stowarzyszenia. Prowadzenie tak scharakteryzowanej działalności gospodarczej (jako działalności ubocznej w stosunku do działalności statutowej) nie pozbawia stowarzyszenia prawa udziału w postępowaniu cywilnym na zasadach przewidzianych w art. 8 k.p.c. Prowadzenie w taki sposób rozumianej dopuszczalnej działalności gospodarczej (zarobkowej) organizacji pozarządowej powinno stanowić punkt wyjścia dalszych rozważań. Powyższe stanowisko w sposób pogłębiony przedstawiony w uzasadnieniu wyroku I PSKP 47/21 Sąd Najwyższy w niniejszym składzie w całości podziela.

W rozpoznawanej sprawie w apelacji skarżącej zawarte zostały zarzuty odnośnie do braku legitymacji procesowej czynnej Stowarzyszenia „T.L.”. Wobec tego Sąd Okręgowy w oparciu o art. 378 § 1 k.p.c. dokonać powinien ustaleń mających na celu ocenę, czy ta organizacja pozarządowa nie prowadzi działalności gospodarczej jako działalności głównej, zaś skutkiem ustalenia, że organizacja prowadzi działalność gospodarczą jako działalność statutową jest brak legitymacji procesowej *ab ovo* lub jej utrata w trakcie postępowania. Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 stycznia 2014 r., III CZ 69/13 (LEX nr 1463887), stosownie do treści art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., oceny istnienia lub braku legitymacji procesowej strony należy dokonać według stanu sprawy istniejącego w chwili orzekania przez sąd drugiej instancji. Jak już wspomniano w rozważaniach dokonanych powyżej – wbrew odmiennemu twierdzeniu Sądu Okręgowego - nie ma w tym względzie żadnych ograniczeń dowodowych i dopuszczalne są wszelkie dowody przewidziane w Kodeksie postępowania cywilnego. Sąd Najwyższy w pełni podziela pogląd zawarty w wyroku

z dnia 18 maja 2021 r., I PSKP 30/21, że stosownie do art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie. Jeśli zatem faktyczna działalność stowarzyszenia polega wyłącznie na wytaczaniu powództw za pośrednictwem profesjonalnych pełnomocników, będących jednocześnie członkami stowarzyszenia, połączonym z wnioskiem o zwrot kosztów procesu, to oznacza, nawiązując do wcześniejszych wywodów, że dochód z tej działalności przeznaczony jest do podziału między członków stowarzyszenia, a zatem stowarzyszenie to prowadzi wyłącznie działalność komercyjną (zarobkową) i z tego powodu nie należy do kręgu organizacji pożytku publicznego, o których mowa w art. 8 i art. 462 k.p.c.

Podziela też pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2021 r., I PSKP 16/21, że jeśli przedmiotem działalności było długotrwałe i zorganizowane prowadzenie spraw sądowych przez osoby fizyczne (powiązane ze stowarzyszeniem) za pośrednictwem stowarzyszenia i przy wykorzystaniu przysługujących organizacji pozarządowej zwolnień od opłat: sądowych, skarbowych, od czynności cywilnoprawnych, w celu osiągnięcia (bez ryzyka finansowego, z naruszeniem uczciwej konkurencji profesjonalnych prawników i z pominięciem przepisów o pełnomocnictwie) bardzo wysokich wynagrodzeń, należałoby rozważyć także, czy z tego względu doszło do faktycznego prowadzenia przez prawników działalności gospodarczej przy wykorzystaniu jedynie formy organizacji pozarządowej do generowania zysków, co wyklucza skorzystanie przez nich z art. 8 k.p.c. Z uwagi na podnoszone przez pozwaną zarzuty w apelacji koniecznym było więc wnikliwe zbadanie przez Sąd Okręgowy czy Stowarzyszenie „T. L.” prowadziło działalność gospodarczą uniemożliwiającą występowanie w procesie w sądowym w roli powoda.

Uznanie za uzasadniony zarzutu naruszenia art. 8 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 oraz art. 462 k.p.c. skutkuje uchyleniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, co powoduje, że na tym etapie postępowania bezprzedmiotowa staje się ocena zarzutów prawa materialnego. Tylko dla porządku godzi się jedynie nadmienić, że zarzutem

naruszenia prawa materialnego nie można zwalczać ustaleń faktycznych (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2015 r., II CSK 408/14, LEX nr 1640240 czy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2006 r., II UK 152/05, LEX nr 390135) ani polemizować z poczynionymi przez Sąd orzekający ustaleniami. Z motywów przedstawionych powyżej Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

a.s.